

Vad betyder det när man säger att 20% av barnen har så svåra psykiska problem att de är i behov av omedelbar hjälp? Hur skall man tolka att andelen som behöver hjälp är lika stor i undersökningar från 60-talet som idag? Klasskillnaderna när det gäller barns hälsa ökar. Hur kan vi förbättra barns förhållanden?

I det seminarium som Stockholm arrangerade diskuterade Lars H Gustafsson vilka slutsatser man kan dra av studier om barns och ungdomars hälsa. Ett exempel på konkreta insatser gavs av Anders Wedelin, som presenterade kamratstödande arbete i en Stockholmsskola.

Lars H Gustafsson ställde frågan om barn och ungdomar mår bättre eller sämre nu än för några decennier sedan. Han utgick i diskussionen från olika studier om barns psykiska hälsa och sociala anpassning från 1950-talet och framåt. I de studier som gjordes under 50- och 60-talen frågade man inte barnen själva hur de hade det. Lärare, förskolepersonal och föräldrar fick beskriva symptom på ohälsa hos barnen. I de studier som görs idag får barnen och ungdomarna själva beskriva sin situation. Det innebär att uppgifterna inte är jämförbara. I de tidiga studierna har vi enbart indirekta beskrivningar och vi vet därför inte hur barnen själva ansåg att de mätte.

Ett gemensamt drag för de olika studierna är att andelen barn och ungdomar som bedöms ha allvarliga psykiska problem är omkring 20%. Detta ger inte belägg för att barns psykiska och sociala hälsa skulle vara sämre nu än tidigare. Andra indikatorer såsom rapporter från lärare och fältarbetare inom socialtjänsten och hälsovården, antalet remisser till barnpsykiatri etc. pekar dock på att många barn mår dåligt.

I studierna från 50- och 60-talen hade de

barn som mätte dåligt olika neurotiska symptom. De hade psykosomatiska besvär, de var rädda, deprimerade, ängsliga eller hade svårt att sova. Barn med dessa svårigheter ser man också i dagens undersökningar, men idag domineras problembilden av utagerande, rastlösa barn, barn med koncentrationssvårigheter, aggressiva tendenser, missbruksproblem osv. Vi ser också att könsskillnaderna minskar. Också fler tonårsflickor uppvisar samma problem med utagerande beteende, aggressivitet och våld som de bråkiga tonårspojkar.

En skillnad är att 50- och 60-talens rädda och tysta problembarn inte störde andra barn. De mätte dåligt och de fick sällan hjälp. En del av dessa är nu föräldrar till vår tids bråkiga och utagerande tonåringar.

Klyftorna ökar

I de svenska studierna från 60- och 70-talen var det små skillnader i psykisk hälsa mellan olika socialgrupper. Idag ser man klara skillnader i kroppslig och psykisk hälsa, framgång i skolan, kriminalitet och missbruk mellan barn från olika socialgrupper och bostadsområden. Till skillnad mot tidigare kan man också se att fler olycksfall och fler dödsfall drabbar barn som lever i socialt utsatta miljöer.

Lars H Gustafsson menade att ett av de viktigaste målen inom bland annat socialtjänsten, barnomsorgen, barnhälsovården och skolan har varit att minska klyftorna mellan olika barn och att man också i stor utsträckning lyckats med detta, men att utvecklingen nu går åt andra hållet. Besparingar och omorganisationer kan vara en förklaring, men man måste också fråga sig om det finns andra, yttre krafter i samhällsutvecklingen som är så starka att samhällets resurser för stöd och hjälp inte förmår att kompensera för dessa.

Jämförelser mellan länder och regioner är svåra, eftersom de mätinstrument man an-

vänder är kulturbetingade. Nordiska barn är t.ex. brutalt uppriktiga. De kan i sina svar öppet kritisera föräldrar och lärare, och t.ex. svara att "jag känner mig inte älskad av mina föräldrar", något som är näst intill otänkbart i många andra kulturer.

När man i stora europeiska undersökningar om barns hälsa jämför de nordiska länderna med andra, finner man att barnen i våra länder har det förhållandevis gott. Omkring 75-80% av barnen anser att de är friska och mår bra. Det verkar också som om barnen överlag mår bättre och har mindre problem än vad deras föräldrar har.

Lars H Gustafsson menade att man kan sätta olika diagnoser på barns problem och svårigheter och att man då finner många självdestruktiva mönster. Samtidigt bör man dock fråga sig om man inte också skall sätta en diagnos på skolan och skolmiljön. Många barn, som idag har svårt att klara sig i skolan skulle klara sig utmärkt i en annan miljö som utgick från barnens behov och möjligheter. Det är fel att rikta strategier för förebyggande insatser enbart mot barn och ungdomar. Det är ju vuxenvärlden som bestämmer villkoren för barnens och ungdomarnas liv. Många ungdomar har svårt att se något positivt i vuxenvärlden. Att bli vuxen är för dem inget framtidsprojekt.

Avslutningsvis pekade Lars H Gustafsson på några strategier som kan bidra till att förbättra förhållandena för barn, ungdomar och vuxna.

- Gör ungdomar delaktiga och ge dem ett ansvar de kan leva upp till.
- Mobilisera föräldrar och se dem som resurser. Låt t.ex. en förälder och inte en lärare leda klassmöten.
- Engagera grannskap (naboskap) och andra vuxna, t.ex. i läxläsningssentraler i samarbete med föreningar.
- Slå vakt om basresurserna såsom barnhälsovård, skolhälsovård, barnomsorg etc. Projekt och specialteam kan ej ersätta väl fungerande basresurser.
- Stärk samarbetet mellan olika samhällsresurser.

- Behåll hoppet och håll möjligheterna vid liv. Ungdomar behöver positiva vuxna med framtidstro som förebilder!

Kamratstöd

I Skärholmen, en av Stockholms södra stadsdelar, finns fyra högstadieskolor. En av dem är Österholmsskolan, där 75% av eleverna har invandrarbakgrund. För 14 år sedan började skolan arbeta med kamratstöd. Fyra *kamratstödjare* i åldern 20-24 år arbetar under ett läsår i skolan. De får utbildning genom Hassela Solidaritet¹, som också ger handledning (supervision) i arbetet. Kamratstödjarna söker upp barn som inte kommer till skolan, de medverkar till att lösa konflikter och bidrar till att lugn och ro råder i skolan. De arbetar också med information mot droger och är uppmärksamma på om droger och drogförsäljning sker i skolan eller dess närhet.

På höstterminen i årskurs åtta utbildas fyra elever i varje klass till *elevstödjare*. De får en kortare ledarutbildning och har sedan ansvar, under handledning av kamratstödjarna och en lärare, att se till att klassen fungerar bra. I början av årskurs sju utbildas två *klasstödjare* i varje klass. Deras huvudansvar är att motverka mobbing i klassen.

Alla elever i årskurs åtta ges utbildning i ledarskap och kamratskap samtidigt med att de får undervisning i att åka slalom, genom den idrottsförening som lärare och elever driver tillsammans.

Den finns sedan sju år en kontaktgrupp, *Uppäckargruppen*, som består av två poliser, en socialsekreterare, fält- och fritidsassistenter samt två från skolan. Gruppen träffas två gånger i månaden för att gå igenom läget för ungdomarna i Skärholmen.

Tillsammans har dessa insatser betytt att utslagningen från skolan minskat. Inga barn har de senaste åren gått ut skolan utan att ha betyg i alla ämnen och ingen av eleverna har heller behövt placeras på institution på grund av kriminalitet eller drogmissbruk.

Adresser

Lars H Gustafsson
med dr
Ljusåker 12, S-916
92 BJURHOLM
tel
+46(0)932-500 17
fax
+46(0)932-50128
e-mail:
lars.h.gustafsson@
bjurholm.mail.
telia.com

Anders Wedelin
områdeschef
Box 503
S-127 26 SKÄR-
HOLMEN
tel
+46(0)8-508 24300
fax
+46(0)8508 24 099

Hassela Solidaritet
Fålbursgatan 15 A
S-118 28 STOCK-
HOLM
tel
+46(0)8-720 86 00
fax
+46(0)8-720 86 09
e-mail:
hasselasthl@
hassela.se

¹) Hassela Solidaritet är en folkrörelse som startade i slutet på 1960-talet. Verksamheten består bland annat i utbildningskollektiv för missbrukande ungdomar, mellanvård för ungdomar i riskzon och kamratstöd i skolorna samt opinionsarbete.